

ANN-HELÉN LAESTADIUS

Metų knyga Švedijoje
2021

ŠIAURĖS
ELNIŲ
ŠVYTĖJIMAS

ROMANAS

baltos lankos

Ann-Helén Laestadius

Šiaurės elnių švytėjimas

romanas

Iš švedų kalbos vertė Alma Braškytė

baltos lankos

1 – Okta

Elsa neatsigręžė. Ji ištiesino nugarą ir susikaupė stengdamasi pagauti ritmą, bet vis tiek turėjo dirščioti į slides, kad neiškryptų iš vėžių. Tiesą sakant, buvo kiek per tamsu leistis į kelį, bet jai baisiai norėjosi.

Skruostai stingo nuo priešinio vėjo, o akies kampučiu matė, kaip jos tamsūs plaukai, kyšantys iš po kepurės, pasidarė pilki kaip sidabriniai. Blakstienos irgi pakeitė spalvą ir mirksėdama ji juto šaltą drėgmę. Tarsi būtų tapusi kuo nors kitu.

Ežeras buvo suraižytas skuterių vėžių, vienos vedė namo, kitos – tolyn. Link kaimynų ir pusbrolių. Link elnių aptvaro. Ji leidosi plačiausiomis. Pagavo ritmą, net slidės švilpčiojo po kojomis. Jai jau sukako devyneri. Jau didelė mergaitė. Su nuosavom slidėm, o ne paveldėtom iš Matijo.

Jos rankos buvo stiprios, galėjo smarkiai atsispirti ir nušliuožti toli. Žinojo, kad namas užnugary greitai virs mažyčiu taškeliu. Ežeras baigėsi, prasidėjo miškas, bet baimės nejautė. Ji niekada nebijodavo, nes tiksliai žinojo, kur esanti, ir visad rasdavo namus. Nors retai kada nutoldavo nuo ežero. Bet dar jai jau didelė.

Sausio pradžioje grįžo saulė, bet vos spėjusi pakilti apsiagręžė, palikdama paskui save tik rausvą švytėjimą. Šiandien debesys prarijo šviesą greičiau, nei Elsa tikėjosi, bet dar kurį

laiką nebuvo aklinai tamsu. Ji turėjo suspėti. Eglės ir beržai sviro nuo sniego. Atrodė, lyg visi būtų jai lenkęsi. Lyg sveikintų parsiradusią namo. Tik pamanyk, jie atpažino ją, kad ir su sidabriniais apšerkšnijusiais plaukais ir naujomis slidėmis.

Ji išgirdo elnius ir ėmė šliuožti greičiau, nors šlaunys jau buvo apstingusios ir nuvargusios. Kvėpavimas vis greitėjo, net degino gerklę. Nebuvo galima apsilaižyti išdžiūvusių lūpų, kad neparastų ir nesuskilinėtų. Jai nepatiko kraujo skonis.

Dabar ten nieko nėra. Ji žinojo. Mama, tėtis ir Matijas liko namie. Dar ne laikas šerti elnius. Bet ji norėjo juos nustebinti. Paruošti granulių, atitempti maišus, o gal netgi įeiti į gardą ir šiek tiek paberti. Ištiesti saujoje elninių šiurių, kad elniai ateitų, apspistų ją visiškai be baimės.

Užvedamo skuterio garsas privertė ją staiga sustoti. Koks nusivylimas. Ji nespėjo pirma. Skuteris stovėjo įjungtu varikliu. Ji atsispyrė lazdomis beveik be garso. Įsikibo į pušaitės kamieną ir atsargiai pažvelgė į priekį.

Tai buvo jis.

Ji niekada neištarė jo vardo.

Jo burnoje tarp suspaustų lūpų buvo kažkas švelnaus ir pūkuoto. Rankoje – kruvinas peilis. Elsa taip stipriai sugniaužė lazdas, kad net suskaudo sušalusius krumplius kumštinėse pirštinėse.

Jis išsiėmė iš burnos elnio ausies gabalėlį ir įsimetė jį į purvinių geltonų kelnų kišenę. Tokių, kokias mūvi vyrai prie kelio statybų. Plačios atšvaitų juostos švystelėjo jam einant pro skuterio žibintus. Negyvas elniukas gulėjo prie aptvaro išorinėje pusėje. Jis pasilenkė jo paimti? Jos elnio. Ar tikrai? Taip. Ji atpažino baltą laukymę ant kaktos. Nástegallu. Iš gerklės išsprūdo išdavikiškas garsas ir jis išgirdo. Ėmė šmirinėti

žvilgsniu, greitai, įgudusiai, kol ją pamatė. Bet gal neatpažino jos su tais sidabriniais plaukais?

Atrodo, nusikeikė. Pašleivojo keletą žingsnių pirmyn, jos link. Kyštelėjo liežuvį po viršutine lūpa įstumdamas giliau tabako paketėlių.

Ir nusiviepe, rodydamas į ją smiliumi, paskui prispaudė pirštą prie savo plonų lūpų, „tylėk“, o tada iškalbingai perbraukė sau per kaklą. Mirtis. Tas gestas reiškė mirtį, ji suprato.

Jis grįžo prie skuterio. Išsiėmė juodas pirštines iš kelnų kišenės ir permetė koją per sėdynę. Nepastebėjo, kad ištraukė iš kišenės ne tik pirštines. Mažas pūkuotas daiktelis išlėkė į orą. Ir nukrito į sniegą. Ausis su žyme, kad elniukas priklauso jų elnių bandai.

Jis spustelėjo greičio svirtelę palikdamas paskui save išmetamųjų dujų smarvę, bet sykiu ir kažką neįvardijamo, priverčiusio Elsą suraukti nosį.

Ji prišliuožė artyn, kojos vos laikė, nusimovė pirštines ir paėmė ausį į delną. Nubraukė sniegą, delnas liko kruvinas. Tai nebuvo visa ausis, jis nupjovė tik kraštą su žyme.

Ji dirstelėjo į negyvą kūną prie aptvaro. Nenorėjo artintis ir įsitikinti, kad tai jos elnė. Bet privalėjo.

Tai buvo Nástegallu, nors ir be ausų, bet Elsa žinojo, kad tai ji. Baltas plotelis tarp akių ir neįprastai ilgos kojos. Kraujo lašeliai blizgėjo švelniame kailyje. Jos elnė, tik be žymės ant ausies, rodančios, kam ji priklauso. Elsa nepajėgė verkti, nepajėgė šaukti. Bet jai galvoje siaubingai užė. Mintis, kad vieną dieną jinai užmuš ją.

2 – Guokte

Mama su tėčiu šnabždėjo kažką jai virš galvos. Ji gulėjo skuterio rogėse, įsupta į apklotą. Slidės pakištos po elnena. Niekam nerūpėjo, kad ji atšliuožė nuo namų iki gardo viena, niekas dėl to nepasakė nė žodžio. Elsa užsimerkė, snaigės, prisilietusios veido, greitai tirpo. Sidabrinis šerkšnas plaukuose buvo dingęs ir ji vėl tapusi savimi.

Enná ir *isa* rado ją sėdinčią prie savo elnės. Jie klausė, kas atsitiko, bet Elsa tylėjo. Pirštinės viduje laikė sugniaužusi ausies skiautelę. Kraujas sukrešėjo, bet pūkeliai liko tokie pat švelnūs. Ji neparodė jos, netgi tada, kai jie susijaudinę kalbėjo, kad „tas velnias“ paėmė ausis, visą vieną ausį ir pusę kitos. Kartais ausies žymės prireikdavo, norint įrodyti, kad esi elnio savininkas, jeigu ją partrenkdavo mašina ar papjaudavo koks plėšrūnas. Bet šitos ausies niekas negaus. Jos Nástegallu nebegyva.

Mama atsisėdo prie Elsos ir priglaudė ją prie savęs. Ji verkė, Elsa tai žinojo. *Enná* visad verkdavo. Bet Elsa stengėsi susitvardyti, sulaukti, kol jie grįš namo, kad galėtų užsidaryti savo miegamajame. Kur bus tikra, kad niekas jos negirdi.

Tėtis su Matiju ėmėsi jos elnės, rūpestingai. Jau seniai buvo sutemę ir Elsa negalėjo įžiūrėti, ką jie daro. Bet girdėjo tylų pokalbį.

– Ji turėjo pamatyti juos, kai atšliuožė, antraip jie būtų pasiėmę elnią su savim, – pasakė Matijas.

– Ne, jie tik norėjo papjauti ir pademonstruoti mums.

Tėtis švietė į skuterio paliktas vėžes kišeniniu žibintuvėliu. Elsa būtų galėjusi parodyti, į kurią pusę jis nuvažiavo ir kurios vėžės yra jo, bet negalėjo net pakelti rankos. Tarsi ausis būtų laikiusi ją nejudrią, svėrusi ranką žemyn. Ji matė mirties ženklą ir suprato, kad tai rimta.

Šviesos piramidė šokčiojo atsimušdama į sniego pylimus, susikūprinčius medžius ir skuterio vėžes. Tėtis pasilenkė ir nufotografavo telefonu. Padarė keletą nuotraukų. Jie nufotografavo elnę dar prieš pakeldami. Aišku, kad paskambino policijai, bet visi žinojo, kad šiandien niekas neatvažiuos.

– Jau turim važiuoti, Nilsai Jūhanai. Jai šalta, – paragino mama.

Elsai nebuvo šalta, bet ji visa drebėjo. Mama stipriau ją apkabino ir tvirta ranka glostė visą kūną. Tai negelbėjo.

Tėtis taip stipriai pajudėjo iš vietos, kad jas abi nunešė į priekabos galą. Matijas su savo skuteriu juos aplenkė. Jis pralėkė per sniego vėpūtinį ir variklio riaumojimas perskrodė mišką. Elsa suprato, kad jis įsiutęs. Visad galėdavai suprasti pagal skuterio garsą, kada Matijas įpykęs. Greitai užpakaliniai žibintai švysčiojo tik kaip du raudoni taškeliai toli ant ežero.

Ji pakišo ranką po elnenom ir apčiuopė slides. Daugiau niekada nebešliuoš į gardą.

3 – Golbma

Matijas visą vakarą susigalvodavo reikalų, kad galėtų užėiti į jos kambarį. Ji stebėjo jį. Vyresnysis brolis. *Stuoraviellja*. Sėptyneriais metais vyresnis, jau nebe vaikas, bet ir ne suaugęs. Per vidurį, *gasku*, kaip sakydavo *áhkku*. Močiutė, tėčio mama, turėjo žodžių viskam, bet tik samiškai. Švediškai, jos manymu, žodžių jai vos pakakdavo. Bet kartais kalbėdama samiškai ji negalėjo apsieiti neįmaišydama švedų kalbos.

Suaugusieji sakydavo, kad Matijas panašus į mamą, aukštas kaip ir ji, ir jau toks didelis, bet Elsai atrodė, kad iš veido jis panašus į mažą berniuką. Mamos ir Matijo plaukai buvo tokios pat tamsios spalvos ir akys abiejų vienodos. Nors Matijo budresnės.

Jis rausėsi drabužių spintoje Elsos kambaryje, bet nepasakė, ko ieško.

– Matei jį? – paklausė neatsigręždamas. – Ten buvo Robertas Isaksonas?

Ji gulėjo po antklode, saujoje laikydama ausį. Nebuvo galima per daug sugniaužti, nes tada ausis likdavo prakaituota ir nebe tokia gyva ir pūkuota, kaip turi būti. Bet visai paleisti neišdrįso.

– Turi kalbėti, kitaip jie pamanyš, kad išprotėjai ir tave reikia vežti į ligoninę.

Matijas trypčiojo aplink kaip nerimstantis elnias. Elsa prakaitavo po antklode, nes *áhku* padidino šildymą kambaryje. Jai šiluma buvo viso ko sprendimas. Artumas nebūtinai, nes jai būdavo sunku pakelti rankas, kai ją kas apkabindavo. Nesmagu apkabinti tą, kas neatsako apkabinimu, bet kai Elsa užsidėdavo ant savęs jos rankas, *áhku* jų nebenuleisdavo. O kartais jos pirštai kažkaip droviai paliesdavo Elsay nugarą.

Kol kas dar niekas nepasakė, kad tai buvo Elsos elnias, tas, kurį ji pati paženklino. Mažuoju peiliuku, kurį visad nešiojosi savo dirže. Pirštais švelniai perbraukė per įpjovą ausyje. Ji galėjo nupiešti žymę, išpjauti ją ir įsivaizduoti. Tai buvo jos, jų, šeimos. Smiliumi glostė mažutę kraštelio įpjovą ir prisiminė, kaip sunku buvo taip išpjauti. Didesnysis užapvalintas pjūvis buvo paprastesnis, kaip ir įpjova pačiam ausies smaigaly, vos centimetro dydžio.

Ji tikrai norėjo pasakyti viską Matijui, bet jis būtų padaręs ką nors netinkama, ji žinojo. Taip visada nutikdavo, kai jis dar lankė mokyklą. Jis taip elgėsi gindamasis, bet niekas šito nepaisė, jis vis tiek likdavo kaltas. Anot *áhku*, Matijas elgėsi taip pat kaip *áddjá*, kai buvo tokio paties amžiaus. Senelis irgi mušdavosi mokyklos kieme. Bet Matijas nepajėgs nugalėti suaugusio vyro. Tik ne *jo*. *Tas* buvo aukštas, aukštesnis už visus kitus, plačiapetis ir turėjo didžiules plaštakas.

Matijas, suleidęs pirštus į plaukus, žingsniavo pirmyn atgal.

– Gali tik linktelėti, *unna oabba*. Linktelk ir aš žinosiu, kad tai buvo jis.

Elsa gulėjo nekrutėdama, kad netyčia nelinktelėtų. Dėl visa ko užsimerkė. Bet Matijas tik supyko, ji išgirdo jo šnipštelėjimą ir vėl atsimerkė.

Gal ji net nebegali kalbėti, buvo apėmęs toks jausmas. Tarsi žodžiai nesiduotų pasakomi. Tai ją išgąsdino, mokykloje svarbu galėti kalbėti. Ji atsikrenkštė, tik pasibandė, ir Matijas įsmeigė į ją akis. Ji nenorėjo jo nuvilti, bet ir nenorėjo, kad jis žūtų.

– Kodėl tu nušliuožei ten viena? – iškošė jis galiausiai.

Ji tegalėjo sunkiai nuryti seilę. Ir stengtis galvoti apie ką nors kita.